



Bulgária és Románia: Az euróhoz vezető út

Bilek Péter

Vélemény No 27.

2007. május

Bulgária és Románia: az euróhoz vezető út

Az elemzést készítette:

Bilek Péter

Az elemzéshez használt adatbázis 2007. május 31-én zárult le.

Céginformáció

Az ICEG European Center független gazdaságkutató intézet, amely Kelet- és Közép-Európa gazdasági folyamatait elemzi. Tudományos kutatásokat folytat, elemzéseket és előrejelzéseket készít, továbbá tanácsadással és rendezvények szervezésével foglalkozik. Tagja számos nemzetközi kutatási hálózatnak, illetve több hálózatot maga koordinál. További információt az intézet honlapján olvashat: www.icegec.hu.

Kapcsolat

ICEG European Center, 1118 Budapest, Dayka Gábor u. 6/B. Tel.: (1) 248 1160. Fax: (1) 319 0628. E-mail: office@icegec.hu.

Nyilatkozat

E kiadvány tájékoztató célt szolgál. Nem tekinthető ajánlatnak vagy tanácsadásnak bármely befektetési döntéssel kapcsolatban. Az ICEG European Center és a kiadvány szerzői nem tartoznak felelősséggel sem a kiadványban szereplő információk pontosságáért, teljességéért és megbízhatóságáért, sem a kiadvány használatán alapuló üzleti döntésből származó bármilyen következményért. A kiadvány tartalma előzetes értesítés nélkül változhat.

Bevezető

2007. január 1.-jén Bulgária és Románia is az Európai Unió tagjává vált. Evvel az összes olyan közép- és kelet-európai (KKE)¹ ország csatlakozott az Unióhoz, amely az 1990-es évek közepén megkötötte az európai integráció szempontjából mérföldkőnek számító Európa Megállapodást az EU-val, benyújtotta EU-tagsági kérelmét, és a csatlakozási tárgyalási folyamatot az ezredfordulón kezdte meg.

A 90-es évek második felében tulajdonképpen két csoportra osztották az EU-hoz csatlakozni kívánó országokat. Az első csoportba tartozott - a KKE-országok közül – Csehország, Észtország, Lengyelország, Magyarország és Szlovénia („luxemburgi” országok), míg a második csoportba sorolták a régióból Bulgáriát, Lettországot, Litvániát, Romániát és Szlovákiát („helsinki” országok). A tárgyalások az első csoporttal kezdődtek meg hamarabb (1998), a második csoportba tartozó országok esetében a tárgyalások másfél-két évvel később kezdődtek meg. 2004. május 1.-jén mégis nyolc KKE-ország csatlakozott az EU-hoz, vagyis a második csoportból három ország – a két balti állam és Szlovákia – felküzdötte magát az „élenjáró” országok csoportjába. Másképp megfogalmazva Bulgária és Románia lemaradt az európai integrációs folyamatban és ezért közel három évvel később csatlakozhattak az Európai Unióhoz.

Bulgária és Románia alapvetően azért nem tudott csatlakozni az EU-hoz már 2004-ben, mert a tárgyalások rendkívül lassan haladtak előre a többi országgal összehasonlítva. Míg Magyarország 23 csatlakozási fejezetet zárt le 2001. novemberéig – vagyis bő egy évvel az első körben csatlakozó országok tárgyalási folyamatának lezárulta előtt -, és a sereghajtó Lengyelország is 19 lezárt fejezetet tudott maga mögött, addig ez a szám Bulgária esetében 13, Románia esetében mindössze 9 volt.

A csatlakozási tárgyalások lassú haladásához kétségtelenül hozzájárult az a tényező, hogy ezekben az országokban a szerkezeti reformok, amely a gazdaság átalakítását szolgálták, az „élenjáró” országokhoz képest csak később kezdődtek meg. Ezt jól jelzi az is, hogy Románia esetében a 2004-es országjelentés volt az első, ahol a román gazdaságot teljes mértékben működő piacgazdaságnak ismerték el².

A reformok elmaradása azt jelentette, hogy a stabilizáció, a liberalizáció és a privatizáció a többi közép- és kelet-európai országhoz képest csak néhány évvel később bontakozott ki. Kétségtelen tény, hogy a KKE-országok közül Románia találta magát a legnehezebb helyzetben, hiszen a korábbi rendszer öröksége talán Romániában volt a legsúlyosabb. A lakosság jóléti szintje rendkívül alacsony volt a több évtizedig tartó diktatúra hatására, és az sem véletlen, hogy Románia volt az egyetlen átalakuló KKE-ország, ahol a rendszerváltó tömeg kivégezte az előző rendszer vezetőjét. A kormányzatok számára ezért fontos szempont volt a fokozatos (vagyis lassú) átalakítás, hogy minél inkább fájdalommentes legyen a társadalom számára az átalakulási időszak. Ezért a strukturális reformok csak lassan, vagy egyáltalán nem haladtak. Bár az ország a 90-es évek közepén növekedésnek indult (1995-ben 7% feletti növekedés), ami főként az exportszektor fellendülésének volt köszönhető, a strukturális reformok elmaradása nem tette lehetővé a fenntartható növekedési pályára állást, és az említett növekedés a külső egyensúly romlásával párosult, ami az árfolyam leértékeléséhez vezetett. Ennek következményeként 1997-ben került sor a stabilizációra, ami a privatizáció felgyorsításán, az árak liberalizálásán, a veszteségesen működő vállalatok piaci alapra helyezésén, illetve a külföldi tőkebefektetések ösztönzésén alapult. Mindemellett Románia lebegő árfolyamrendszerre tét át.

Bár nem csupán a reformok elmaradása, és az ennek eredményeként bekövetkező második visszaesési periódusnak (Romániában 1997-1999, Bulgáriában 1996-1997) köszönhető, de ez is mindenképpen

¹ A továbbiakban a KKE-országok közé, illetve az EU keleti tagállamainak a következő országokat sorolom: Bulgária, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia.

² Ez a kopenhágai kritériumrendszernek való megfelelés miatt volt fontos.

közrejátszik abban, hogy 2007. január 1.-jén két olyan ország csatlakozott az Európai Unióhoz, amelynek egy főre jutó GDP-je (vásárlóerő-paritáson számolva) 2006-ben nem érte el az EU-27-átlag 38%-át (Bulgária 36,5%, Románia 37,4%). Lengyelország, amely a két ország csatlakozása előtt a legszegényebb ország volt, e mutatót tekintve 2006-ban 53,4%-ot ért el, vagyis lényeges különbség van a korábbi és a jelenlegi legszegényebb tagországok értékei között, nem beszélve a leggazdagabb országoktól való eltérésekről.

Ha a különbségeket régiós (NUTS II) szinten vizsgáljuk, az eltérés még nagyobb. A legszegényebb új régió Észak-Kelet Románia régiója a kibővülő Európai Unióban, egy főre jutó GDP-je az EU-átlag mindössze 23.6%-a volt 2004-ben, ami összehasonlítva Belső London régió 302%-os értékével igencsak jelentős különbséget mutat. A 27-tagúra bővült Európai Unió 11 legszegényebb régiója a két új tagállamban található.

Az új régiók közül a leggazdagabb Bukarest régiója, amely 2004-ben elérte az EU-27-átlagának 64.5%-át, míg a második leggazdagabb régió a bolgár fővárost is magában foglaló Délnyugat-Bulgária régió lett. A legdinamikusabban növekvő új régiók közé lehet sorolni a 2000 és 2004 közötti teljesítmény alapján Délnyugat-Bulgária régiót (közeledés az EU-27 átlagához: 8.2%-pont), Nyugat-Románia régiót (12,1%-pont) és Bukarest régiót (10,5%-pont).

Az euróbevezetés előnyei és költségei

A keleti tagállamok számára az EU-csatlakozás egyben azt is jelenti, hogy ezen országoknak be kell lépniük az euró övezetbe, nem élhetnek semmiféle kimaradási lehetőséggel (opt-out), mint Dánia vagy Nagy-Britannia. Ennek megfelelően az EU-csatlakozás után az euró-övezeti tagsághoz a tagállamoknak teljesíteniük kell a maastrichti kritériumrendszert. A kérdés tulajdonképpen csak az, hogy mikorra és hogyan sikerül teljesíteniük a tagállamoknak a szükséges kritériumokat.

Mielőtt megnéznénk a korábban csatlakozott keleti tagállamok tapasztalatait, illetve Bulgária és Románia euró övezethez történő csatlakozását tárgyalnánk, érdemes röviden áttekinteni, hogy milyen előnyöket és költségeket jelent az euró övezethez történő csatlakozás az országok számára.

Az egységes valuta előnyeként elsősorban a nemzeti valuta fenntartásából eredő költségek és kockázatok eltűnését szokták megemlíteni. Mivel nincs nemzeti valuta, nem létezik árfolyamkockázat és nincs árfolyam-ingadozás. Ennek következtében több pozitív gazdasági hatás is megemlíthető, mint például az erősödő kereskedelmi kapcsolatok, a külföldi beruházások számára kedvezőbbé váló üzleti környezet vagy a kamatok csökkenése és a pénzügyi rendszer mélyülése és annak integrálódása az európai piacokba. A nemzeti valuta felváltása emellett megszünteti a tranzakciós költségeket, illetve könnyebbé válik az árak összehasonlíthatósága. Érdemes még megjegyezni, hogy a saját valuta felváltásával megszüntethető a spekulációs támadások kockázata, illetve a közös valuta egyfajta makrogazdasági fegyverező ereje is érvényesül.

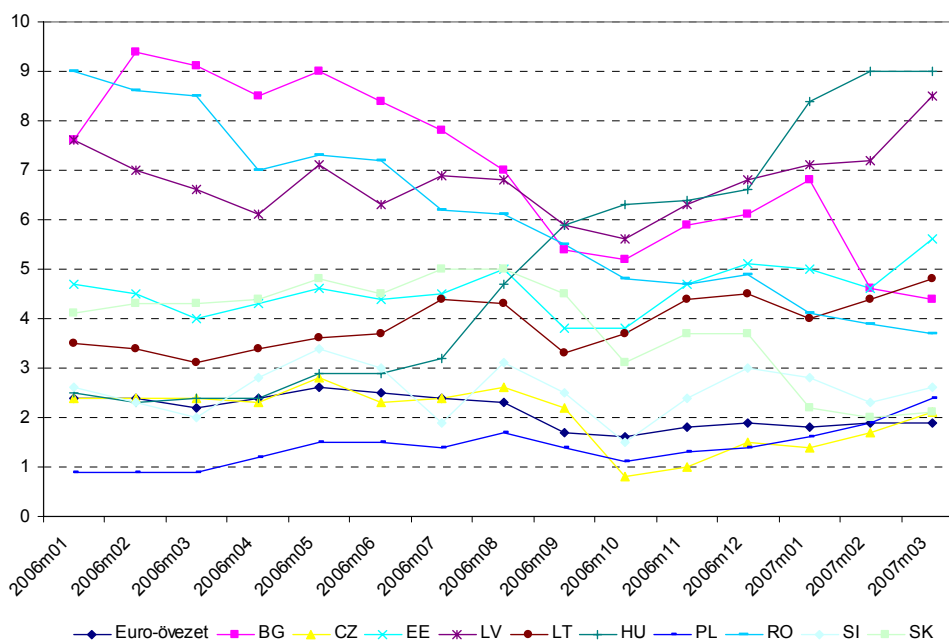
Az egységes pénz bevezetésekor a „költség” oldalon tulajdonképpen az önálló monetáris politika feladása a legfontosabb tényező, amely a kamatszint önálló meghatározását és az árfolyam-leértékelés eszközét veszi ki a gazdaságok kezéből. Ez főként egy aszimmetrikus külső sokk³ esetén számít jelentős előnynek, illetve elvesztése hátránynak. Természetesen meg lehet említeni a közös valuta egyszeri átállási költségeit is, amelyet a régi valuta újjal történő lecserélése indukál.

³ A probléma olyan esetekben áll fenn, amikor a rögzített árfolyammal rendelkező országot a külső sokk eltérően érinti a horgonyvalutához képest.

A korábban csatlakozott államok tapasztalatai

A keleti tagállamok számára az euró bevezetésével járó előnyök egyértelműek. A külkereskedelmük nagy része euróban bonyolódik és az országok többsége kicsi, nyitott gazdaság. A 2004-ben csatlakozott KKE-országok közül az áruk és szolgáltatások exportjának értéke - Lengyelország és Lettország kivételével - valamennyi tagállamban meghaladta 2006-ban a GDP 50%-át. Jól látható tehát, hogy a kereskedelmi kapcsolatokra igen pozitív hatással lesz a közös valuta bevezetése, a tranzakciós költségek csökkenésén és az árfolyamkockázat megszűnésén keresztül. A két 2007-ben csatlakozott új keleti tagállam esetében a fenti mutatók alacsonyabbak ugyan, de különösen Bulgária esetében megfigyelhető a fokozatos közeledés a korábban csatlakozott országok átlagához.

**12-havi infláció alakulása a KKE-régió kiválasztott országaiban,
2006. január – 2007. március (%)**



Forrás: Eurostat

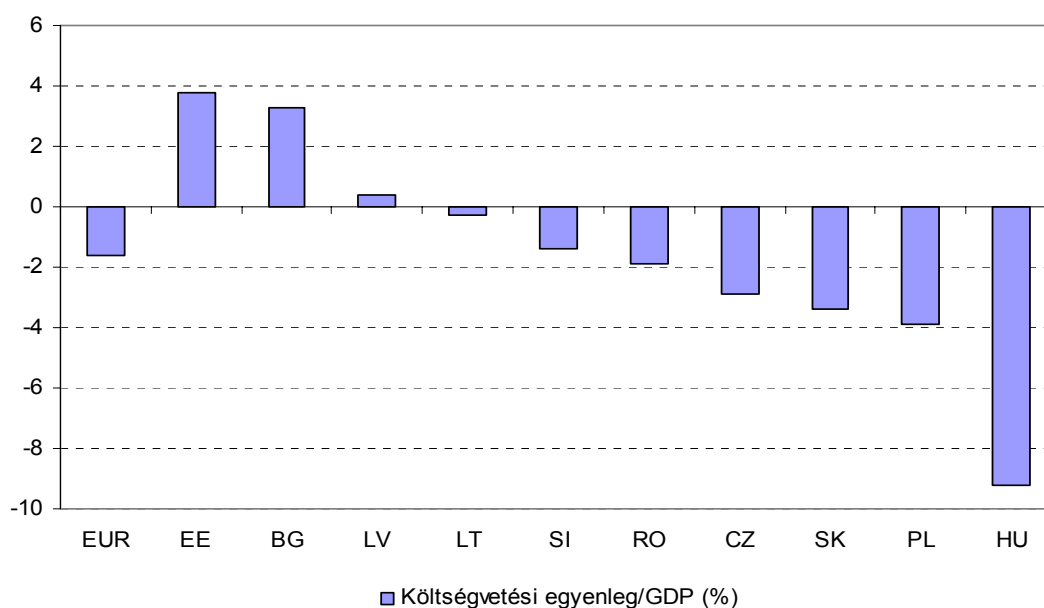
Szintén érdemes megemlíteni az euró bevezetésével járó előnyök között, hogy a fenti országok folyamatosan igyekeznek üzleti környezetüket vonzóbbá tenni a külföldi befektetők számára. A közös európai valutára történő áttérés természetesen – a kereskedelemhez hasonlóan – a külföldi beruházásokra is kedvező hatással van. Azonban érdemes megjegyezni, hogy a régió országai tulajdonképpen versenyeznek a külföldi befektetőkért, és e versenyben nem csupán az számít, hogy ki vezeti be az eurót, hanem az is, hogy mikor teszi vagy képes megtenni azt. Másik oldalról szemlélve, az a tagállam, amely késlekedik a közös valuta bevezetésével, hátrányban lesz e tekintetben az azt bevezető országokhoz képest.

Nem véletlen, hogy az új tagállamok igen ambiciózus céldátumokat jelöltek meg csatlakozásuk előtt vagy röviddel azután, amikor szerették volna megvalósítani a csatlakozást a Gazdasági és Monetáris Unióhoz. Ennek megfelelően 2004 májusa és 2005 novembere között Csehország, Lengyelország és Magyarország kivételével valamennyi új KKE-i tagállam belépett az ERM-II rendszerbe, amelyet az euró előszobájaként is nevezünk. A játékszabályok szerint az a tagállam vezetheti be a közös európai valutát, amely e rendszer

keretein belül két éven keresztül teljesíti a már említett maastrichti kritériumokat. Az eltelt három év során az öt tagállam közül csupán egyetlen ország volt erre képes: Szlovénia.

A balti államok esetében az infláció jelentett gondot, amely megakadályozta ezen országokat, hogy teljesítsék a kritériumrendszert. A csatlakozást követően még 2007-2008-as csatlakozási céldátumot jelölt meg Észtország, Lettország és Litvánia, míg mára a potenciális időpontok 2011-2012-re tolódtak. Mindez annak köszönhető, hogy a dinamikus gazdasági növekedés, a háztartások hitelállományának ugrásszerű bővülése, a reálbérek magas növekedése, illetve az energiaárak alakulása sem tette lehetővé az infláció alacsonyan tartását (nagyjából 3% körül), és jelen pillanatban nem látszik annak a lehetősége, hogy képesek lennének 2009-2010 előtt erre a szintre leszorítani.

Költségvetési egyenleg a KKE-régió kiválasztott országában, 2006 (GDP %-ában)



Forrás: Eurostat

A visegrádi országok esetében az infláció helyett inkább a költségvetési hiány jelent problémát. Míg a balti országokban – köszönhetően a valutatanács, majd az ERM II rendszer által kikényszerített szigorú fiskális politikának – a költségvetés többnyire egyensúlyban van vagy többletet halmoz fel, addig a visegrádi országok esetében a költségvetési deficit leszorítása nehézséget okoz. Az egyik legjelentősebb probléma, hogy ezekben az országokban - Szlovákia kivételével – nem történt jelentősebb államháztartási reform, amely a költségvetés kiadási oldalának csökkentését, és így az egyenleg javítását célozta volna. Magyarország is lépéseket tett, hogy leszorítsa költségvetési hiányát, ami nem meglepő, hiszen itt volt a legmagasabb a költségvetés hiánya 2006-ban, és ennek lefaragása immár elkerülhetetlenné vált a kormány számára. A másik két visegrádi országban a kedvező gazdasági növekedés „segítette” az átfogó fiskális reformok halogatását. A kivételként említett Szlovákia ugyanakkor képes lehet már idén lecsökkenteni költségvetési hiányát a 3%-os küszöb alá és ott tartani a következő években is. Mivel Szlovákia az infláció ütemét is alacsony szintre tudta szorítani, ez azt jelentheti, hogy a kritériumok teljesítését követően északi szomszédunk 2009-ben bevezetheti az eurót, Szlovénia után másodikként az EU keleti tagállamai közül. A többi visegrádi ország ugyanakkor még az ERM-II rendszerbe sem lépett be és folyamatosan a megszabott csatlakozási céldátum feladására kényszerül. Jelen állás szerint ezen országokban a csatlakozás legkorábbi időpontja 2012 lehet, ez is leginkább Csehországban és Lengyelországban teljesíthető, míg Magyarország esetében egy ezt követő dátum tűnik megvalósíthatónak.

A 2004-ben csatlakozott tagállamok mellett még Portugália példája figyelmeztető, amely már része az euró övezetnek, viszont ezzel párhuzamosan a növekedés jelentősen lelassult és így a felzárkózási folyamat megakadt, sőt, megfordult. Portugália sikeresen teljesítette a maastrichti kritériumokat és vezette be az eurót, de emellett elvesztette nemzetközi versenyképességét, ami egy kicsi nyitott gazdaság számára rendkívüli kedvezőtlen folyamatként értékelhető. A konvergenciafolyamat során ugyanis a kamatok mérséklődésével a háztartások hitelfelvétele dinamikusan növekedett, illetve a reálbérek is jelentősen emelkedtek, főként az állami szféra béremelkedésének hatására, és mindemellett a költségvetési fegyelem is laza maradt. A növekedés egyre inkább belső tényezőkre alapult, míg a külső kereslet szerepe egyre csökkent. A portugál példa alapján tehát a fő veszélyforrások egyrészt a csökkenő kamatokból eredő hitelezési „boom”-ból adódnak, másrészt pedig a reálbérek gyors emelkedése – amit nem követ a termelékenység növekedése – károsan hathat az ország versenyképességére. A megoldás ennek megfelelően az lehet, ha egyrészt a bérek emelkedése nem alapul túlzottan optimista várakozásokon, másrészt pedig a növekedési periódusban, főként amikor egy hitelexpanzió alapuló belső kereslet fűti a gazdaságot, az állami kiadások visszafogásával kell válaszolnia az államnak.

Bulgária és Románia euró bevezetési tervei

Jól látható tehát, hogy a 2004-ben csatlakozott tagállamok többsége a gyors euró bevezetés helyett a későbbi csatlakozás útján halad, és a legtöbb tagállam esetében 7-8 évvel az EU-csatlakozás után történhet meg az euró bevezetése. Mindez fontos tanulság Bulgária és Románia számára, akik idén év elején váltak az Európai Unió tagjává. Jelen pillanatban e két ország két különböző euró csatlakozási menetrenddel tervez, annak ellenére, hogy egyszerre csatlakoztak.

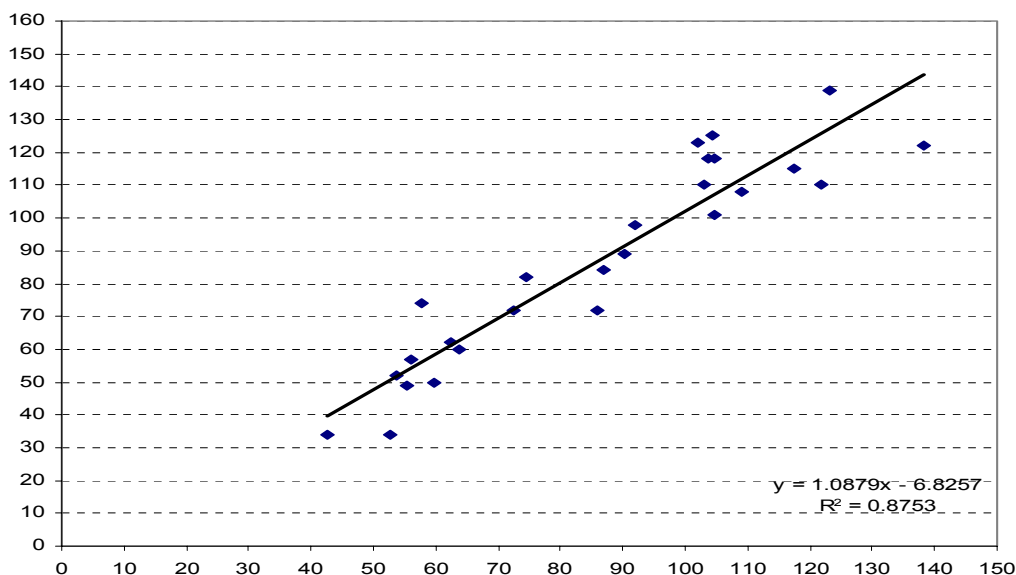
Bulgária a balti államok (2004-es csatlakozás utáni) példáját kívánja követni és még az idei nyár elején be szándékozik lépni az ERM II rendszerbe. A bolgár tervek szerint 2008-2009-ben teljesíthetőek lesznek a kritériumok, és így 2010-ben bevezethető lesz a közös európai valuta. Ha megnézzük, hogy Bulgária hogyan áll az egyes referencia mutatókat tekintve, az látható, hogy a legtöbb kritériumot már most teljesíti az ország, tulajdonképpen „csak” az inflációs kritérium nem teljesül. Ennél azonban több párhuzam is vonható Bulgária és a balti országok között. Egyrészt, Bulgáriában is valutatanács működik, ami egyben azt is jelenti, hogy a gazdaságpolitika hatásköre a fiskális politikára korlátozódik, az önálló monetáris politika hiányában. Másrészt, Bulgáriában is tapasztalható volt az elmúlt időszakban egyfajta hitelezési „boom”, amely főként a lakossági fogyasztást gyorsította, illetve a bolgár reálbérek növekedési üteme is gyorsult valamelyest az elmúlt időszakban (bár még így is alacsony maradt).

A bolgár gazdaság dinamikusan növekszik, a külföldi befektetők érdeklődése töretlen az ország iránt, és alapvetően a beruházások és a magánfogyasztás hajtják a gazdaságot. Egy ilyen környezetben kell monetáris politika hiányában az inflációt a tavaly év végi 6% feletti (éves átlagban 7.4%-os) szintről 3% alá mérsékelni jövőre. Bár ez nem tűnik elképzelhetetlennek, mindenesetre számos kockázati tényezőt rejt magában ez a konvergencia pálya.

A bolgár jegybank azzal számol, hogy 2007 végére az inflációt sikerülhet 3.7%-ra mérsékelni, majd a referenciaérték alá szorítani az ezt követő években, és így megvalósulhat a 2010-es euró bevezetés. Ehhez azonban szükség van egy jelentős dezinflációra idén és a következő években is. Mindezt egy olyan időszakban, amikor az ország éppen belépett az unióba, amikor a fiskális kötelezettségek nőni fognak, az EU harmonizációval összhangban emelkednek bizonyos termékek árai, és a befektetői környezet tovább javul, ezzel is fenntartva a külföldi befektetők élénk érdeklődését. Érdemes megemlíteni, hogy a bolgár árszint a legalacsonyabb az EU-ban. Az árszint szoros korrelációban van egy ország gazdasági

fejlettségével, így a gyors növekedés egyben az árszintek közeledését is jelenti. Ugyanakkor az árszint felzárkózása rögzített árfolyam mellett csak az infláción keresztül valósulhat meg hosszú távon, így az árkonvergencia mindenképpen az infláció alacsonyan tartása ellen fog hatni a következő években. Igaz, rövid távon lehet kezelni ezt a problémát.

A GDP (PPS) és az árszint közötti összefüggés az EU-országokban, 2005



Forrás: Eurostat alapján saját számítások; Megjegyzés: A vásárlóerőparitáson mért GDP adatok és az árszint mutatók az EU átlaghoz mérten vannak jelezve (EU-átlag = 100); x tengely – árszint, y tengely – GDP (PPS)

A munkanélküliség is egyszámjegyre csökkent és hamarosan kínálati korlát érvényesülhet a munkapiacra is, amely a munkabérek emelkedéséhez vezethet, így a bérinfláció sem kedvez várhatóan az infláció letörésében. A bolgár munkabér még mindig rendkívül alacsony az EU keleti tagállamaival összehasonlítva, tulajdonképpen a bolgár fizetések a legalacsonyabbak a kibővült Unióban. Még a hasonló fejlettségű Romániában is másfélszer magasabb az átlagfizetés Bulgáriához képest.

Mindez tehát azt jelenti, hogy Bulgária a balti államokhoz hasonlóan nehéz feladat elé néz, amikor a 2010-es euró bevezetéssel számol, hiszen számos kockázati tényező akadályozhatja meg ebben a délkelet-európai országot. Ugyanakkor az ambiciózus cél semmiképpen sem tekinthető irreálisnak, de érdemes megjegyezni, hogy könnyen elképzelhető a 2010-es dátum néhány évvel történő eltolódása

Románia egy teljesen más euró bevezetési tervet készített magának. A román kormányzat és jegybank úgy tervezi, hogy 2014-ben vezetik be az eurót, vagyis 2012-re kívánják elérni a kritériumszinteket és ekkor lépnek be az ERM II rendszerbe is. Bulgáriával ellentétben a román felek terveik szerint előbb reálgazdasági felzárkózást valósítanának meg, és csak ezután következhet a nominális konvergencia, vagyis a maastrichti kritériumok teljesítése. Vagyis először a gazdasági felzárkózást, az áraknak és a béreknek az uniós átlaghoz történő közeledését tartja fontosnak Románia. Bár a jegybank részéről nyilatkozó illetékesek erre nem térnek ki, de természetesen nem teljes felzárkózásról van szó, csupán további közeledésről az Európai Unió átlagához. A felzárkózás mindenképpen indokolt, hiszen a reálgazdasági mutatókban jelentős az elmaradás a többi keleti tagállamhoz képest is, nem beszélve az EU nyugati tagállamaihoz viszonyítva. A megfontolt euró-csatlakozási tervet tehát úgy is értékelhetjük, hogy Románia egyfajta erőgyűjtési időszakot iktat a GMU-

csatlakozás elé, amiben valószínűleg a fentebb ismertetett keleti tagállam kapcsolódó tapasztalata is testet ölt.

Keleti szomszédunk számára Bulgáriához hasonlóan az inflációs kritérium teljesítése tűnik jelenleg a legnehezebb feladatnak. Romániában a dezinfláció hosszú évek óta tartó folyamat. A rendszerváltozást követően az infláció igen magas üteműre gyorsult, amely rövidebb idejű mérséklődés után 1997-ben ismét meghaladta a 150%-ot. Erről a csúcsponttól fokozatosan csökkent az árnövekedési ütem 10% alá 2005-ben – az átalakulást követően először –, majd 2007 elejére már 4% alá mérséklődött a pénzromlás üteme. Ehhez az nyújtott segítséget, hogy a jegybank két évvel ezelőtt áttért az inflációs célkitűzés rendszerére, és emellett a lejt is hagyta erősödni.

Összefoglaló táblázat

	Maastrichti kritériumok					Teljesített kritérium
	Infláció (HICP, %)	Államháztartás		Hosszú lejáratú kamatok (%)	ERM-II tagság	
		Költségvetési egyenleg (GDP %-a)	Államadósság (GDP %-a)			
	2007. április	2006	2006	2007. április	2007. március	
Referencia	3.0	-3.0	60.0	6.04	2 éves problémamentes tagság	-
Bulgária	4.4	3.3	22.8	4.22 (március)	-	3
Románia	3.8	-1.9	12.4	5.90 (január)	-	3
Csehország	2.7	-2.9	30.4	3.92	-	4
Lengyelország	2.2	-3.9	47.8	5.28	-	3
Magyarország	8.7	-9.2	66.0	6.65	-	0
Szlovákia	2.0	-3.4	30.7	4.26	2005. november óta	4
Észtország	5.6	3.8	4.1	5.13 (március)	2004. június óta	4
Lettország	8.8	0.4	10.0	5.52	2005. május óta	3
Litvánia	4.9	-0.3	18.2	4.24	2004. június óta	4

Forrás: Eurostat, nemzeti bankok, statisztikai hivatalok

A mostani folyamatokat tekintve azt lehetne mondani, hogy Románia kevésbé ambiciózus célt tűzött ki magának és vélhetően hamarabb is be tudna lépni az ERM II rendszerbe és bevezethetné az eurót, hiszen akár 2010-re is lecsökkenhet az infláció a kívánt szintre. Érdekes azonban ezt a kérdést megvizsgálni egy kicsit más szempontból is. Ha a 2004-ben csatlakozott országok tapasztalatait figyeljük, akkor mindenképpen érdemes leszögezni, hogy az ambiciózus célok többnyire „nem jöttek be”, és inkább hitelességromlást eredményeztek, mint hasznot hoztak volna. Másrészt, a román gazdaság rendkívül dinamikus növekszik, amely főként a fogyasztásra és kisebb mértékben a beruházásra épül. A magas fogyasztást a reálbérek gyors, évi 10% feletti növekedése és a hitelállomány gyors bővülése indukálják. Vagyis jelentős inflációs nyomás tapasztalható a román gazdaságban. A 2007 eleji kedvező inflációs adat elsősorban az erős lejnek és néhány kedvező folyamatnak (élelmiszer árak) köszönhető, és nem várható ezek tartós fennmaradása. Mindenesetre az erős lej jótékony hatása kedvezően hat az árak alakulására, és nem várható, hogy versenyképességi szempontokat figyelembe véve, a jegybank ezzel ellentétes folyamatot támogasson. Ez utóbbi intézmény inflációs célja 2007 és 2008 végére 4% és 3.8%, ami illeszkedik a kijelölt konvergencia pályához. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a román jegybank által követett

kamatpolitika nem feltétlenül van összhangban az inflációs célokkal, és inkább a versenyképességi szempontokat tartja szem előtt.

Végül még egy szempontra érdemes felhívni a figyelmet. Az idei évtől kezdve Románia az Unió tagjává vált, így a költségvetés terhei rövidtávon várhatóan növekedni fognak. Egyrészt az EU költségvetéséhez kell hozzájárulnia tagállamként, másrészt pedig a társfinanszírozás ró nagyobb terheket a költségvetésre. Ennek következményeként a román költségvetési egyenleg romlani fog idén a tavalyihoz képest és a hiány megközelítheti a GDP 3%-át. Mivel az EU-s kötelezettségekből adódó és a jóléti kiadások várhatóan növekednek, ezért ez mindenképpen egy olyan tényező, amire figyelni kell Románia esetében is. Természetesen, amíg a gazdaság 6-8%-os ütemben bővül, ez az államháztartási rendszer reformja nélkül sem jelent problémát, de éppen a „bő” esztendőket érdemes felhasználni a reformok véghez vitelére, hogy a „szűk” esztendők ne okozzanak súlyos problémákat és ne essen abba a csapdába, amelybe néhány visegrádi ország belesétált.

Reálgazdasági felzárkózás Bulgáriában és Romániában

Mivel Románia kifejezetten a reálgazdasági felzárkózás miatt választott egy „lassú” euró bevezetést, ezért érdemes röviden megvizsgálni a szűken értelmezett reálkonvergencia eddigi folyamatait e két országban, összehasonlítva a többi KKE-országgal. Az átalakulás kezdetekor valamennyi ország gazdasága recesszióba fordult (a gazdasági szerkezet átalakításának következményeként), amiből a 90-es évek közepére a gazdaságok többnyire kilábalnak és növekedésnek indultak. Azonban a reformok elmaradása miatt Romániában a gazdaság a 90-es évek második felében újra recesszióba süllyedt, amely további évekre visszavetette az ország gazdaságának fejlődését. Bulgária esetében sem került sor a reformok tényleges elindítására, egészen az 1997-es stabilizációig, de ekkorra az ország már egy második visszaesési periódusban találta magát.

Bulgária és Románia gazdasági fejlődési pályája a 90-es években alapvetően eltért a 2004-ben csatlakozott KKE-országokétól. Míg ugyanis a 90-es évek első felében a bolgár és a román gazdaság a visegrádi országokhoz hasonló mértékű recesszió ment át, addig a 90-es évek második felében a KKE-országok többségének gazdasága növekedésnek indult, kivéve Bulgáriát és Romániát. E két országban 1995 és 2000 között a GDP átlagosan 0,8, illetve 1,2%-kal csökkent évente, míg Magyarország vagy Lengyelország évi 4-5%-os növekedést ért el a vizsgált időszakban.

Nagy részben a 90-es évek második felében bekövetkező visszaesésnek köszönhető, hogy Bulgária és Románia csak 2004-ben érte el az 1990-ben megtermelt GDP szintjét. E mutatót tekintve Lettország és Litvánia is hasonló értékekkel rendelkezik, azonban érdemes megjegyezni e két országnál, hogy a 90-es évek elején a visszaesés jóval nagyobb volt, mint a többi országban, illetve az utóbbi években a növekedés 10% körüli volt és ennek köszönhetően igen dinamikus közelkednek a közép-európai új tagállamok gazdasági szintjéhez.

Visszatérve a két frissen csatlakozott országhoz, jól látható, hogy a 90-es évek második felében elszenvedett visszaesés következménye az volt, hogy Bulgária és Románia nem közeledett, hanem távolodott, vagyis divergált mind az Európai Uniótól, mind a többi KKE-országtól. Az EU-25 átlagát tekintve Bulgária és Románia egyaránt 31%-on volt az elmúlt évtized közepén, míg az évtized végére 26-27%-ra estek vissza. Mindeközben a többi közép-európai átalakuló ország – Csehország kivételével – 3-6%-ponttal került közelebb az EU-25 átlagához. Másképpen megközelítve, az egy főre jutó GDP-t tekintve Bulgária és Románia 2005-ban alig valamivel volt az 1995-ös érték felett, míg a többi vizsgált KKE-i ország közül Magyarország, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia 9-12%-ponttal közelített az átlaghoz.

Érdemes megvizsgálni, hogy mekkora áldozatot jelentett Bulgária és Románia számára a reformok elodázása, azok késői megvalósítása. Amennyiben az 1995 és 2000 közötti periódusra az 1% körüli éves csökkenés helyett 4-5%-os növekedést veszünk – ami reális, ha a többi KKE-ország, például Magyarország vagy Lengyelország adatait nézzük – akkor az látható, hogy hozzávetőlegesen 20-25%-kal alacsonyabb a két ország GDP-je az elkésett reformok, és az ebből adódó második gazdasági visszaesés eredményeként. A GDP egynegyedét-egyötödét kitevő „veszteség” mindenképpen jelentősnek nevezhető.

Ennél a gondolatmenetnél természetesen nagymértékű leegyszerűsítésekkel éltem, amikor azt feltételeztem, hogy 4-5%-os növekedést értek volna el ezek az országok, de a számítás inkább elméleti síkon kívánt viszonyítási alapot adni, hogy a megkésett reformok, és a gazdasági felzárkózás kezdetének eltolódása hozzávetőleg mekkora hátránnyal járhatott e két országban.

Ha elfogadjuk, hogy ilyen mértékű hátrányt „halmozott fel” ez a két ország a 90-es évek második felében, akkor érdemes azt is megvizsgálni, hogy hány évi növekedésnek megfelelő mértéket jelent a fent számolt „veszteség”. Ha a 2000 és 2005 közötti 5-6%-os átlagos éves növekedési ütemeket vesszük, akkor nagyjából 5 évet „veszített” Bulgária és Románia a 90-es évek második felében. Ezt tulajdonképpen nevezhetjük elveszett fél évtizednek is, hiszen az átalakulás időszakában az időnek, és főként az elvesztegetett időnek van különös jelentősége a gazdasági felzárkózás szempontjából.

Ha tehát az 1990-től vagy 2000-ig tartó időintervallumot vizsgáljuk, akkor Bulgária és Románia esetében leszakadásról beszélhetünk mind az Európai Unió, mind a csatlakozott KKE-országokhoz viszonyítva. Azonban az új évezred elejére a stabilizáció lezajlott, a privatizációs folyamat lendületet kapott és a két gazdaság dinamikus növekedésnek indult. Ennek kiváló indikátora, hogy a külföldi közvetlen befektetések évről évre egyre jelentősebb értéket értek el, és a régióban az első három közé került a két ország a GDP-hez viszonyított (folyó) értékeket tekintve (2005-ben).

A fentieket tekintve valóban érthető, hogy Románia a gazdasági felzárkózást priorizálja a minél gyorsabb GMU-tagsággal szemben. Az elmaradás jelentős, és az euró övezeten kívül szélesebb az a gazdaságpolitikai eszköztár (önálló monetáris politika), amely segíthet a gazdaság felzárkóztatásában.

Konklúzió

A 2007-ben csatlakozott két ország kiinduló helyzete – a nominális konvergencia mutatóit vizsgálva - a csatlakozást követő hónapokban nem nevezhető rossznak, sőt, első pillantásra azt lehet megállapítani, hogy egy gyors euró bevezetés reális és könnyen elérhető cél lehet számukra. A legnehezebben teljesíthető kritérium az infláció referenciaérték alá szorítása lesz Bulgária és Románia számára, hasonlóan a balti tagállamokhoz. Annak ellenére, hogy a két ország eltérő euró bevezetési forgatókönyvvel számol, a problémák hasonlóak, az alacsony árszint, az árkonvergencia, a dinamikus növekedés, a reálbérek gyors emelkedése, a lakossági hitelállomány dinamikus emelkedése mind inflációs nyomást gyakorol e gazdaságokra. Ezért a gyors GMU-csatlakozással számoló Bulgária esetében is magas a kockázata annak, hogy a 2010-es céldátum nem fog megvalósulni, és néhány évvel később lesz csak képes felváltani az euró a bolgár levát.

Románia helyzete azért más, mert úgy tűnik, tanult a visegrádi és balti országok hibáiból és nem siet el az euró bevezetését. Nem mindenáron és mindent alárendelve szeretne csatlakozni az euró övezethez, hanem felmérve adottságait először erőt gyűjt, majd ezt követően lép csak be az euró előszobájába. Valószínűleg Romániában a döntéshozók – egyébként helyesen – látják az euró övezethez történő csatlakozás nehézségeit, és ehhez alkalmazkodva nem kapkodják el a csatlakozást.

Természetesen a két ország eltérő árfolyamrendszere is indokolja a különbséget, hiszen míg Bulgária az ERM II rendszerbe lépéssel gyakorlatilag nem mond le monetáris politikájáról – mivel jelenleg -, addig Románia esetében az irányított lebegtetés hasznos eszköze a román jegybanknak céljának megvalósításában, melyet csak akkor adnak fel, amikor az ERM II rendszerben eltöltött legkevesebb időt (2 év) követően képesek csatlakozni az euró övezethez. Ráadásul a 3 évvel korábban csatlakozott országok céldátumainak későbbre tolódása megfelelő érvet ad Románia számára az Európai Központi Bank sürgető, gyorsabb csatlakozásra biztató szavai ellen is.